

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم اجتماعی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی جامعه‌شناسی

بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر تولید علمی در اجتماعات علمی

(مطالعه موردی دانشگاه اصفهان)

استاد راهنما

دکتر رسول ربانی

استاد مشاور

دکتر علی ربانی

پژوهشگر

زهرا ماهر

شهریور ماه ۱۳۸۹

کلیه حقوق مادی مرتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این
پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه: علوم اجتماعی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد جامعه شناسی خانم زهرا ماهر

تحت عنوان:

بررسی عوامل جامعه شناختی موثر بر تولید علمی در اجتماعات علمی
(مطالعه موردی دانشگاه اصفهان)

در تاریخ ۲۲ / ۱۶ / ۸۹ توسط هیات داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید .

امضاء	با مرتبه علمی دانشیار	دکتر رسول ربانی	۱-استاد راهنمای پایان نامه
امضاء	با مرتبه علمی استاد یار	دکتر علی ربانی	۲- استاد مشاور پایان نامه
امضاء	با مرتبه علمی استادیار	دکتر وحید قاسمی	۳-استاد داور داخل گروه
امضاء	با مرتبه علمی استاد یار	دکتر محمد اسماعیل انصاری	۴- استاد داور خارج از گروه

امضاءمدیر گروه

دکتر علی ربانی

تقدیر و تشکر

در ابتدا لازم می‌دانم از استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر رسول ربانی که در طی دوران تحصیل، همواره از تشویق‌ها، حمایت‌ها و راهنمایی‌هایشان برخوردار بوده‌ام، تشکر و قدردانی بنمایم.

استاد محترم مشاور، جناب آقای دکتر علی ربانی، نقش مهمی در شکل‌گیری چارچوب فکری این اثر

داشته‌اند و در سال‌های اخیر فرصت مغتنمی فراهم آمد تا از نظرات و دیدگاه‌های ایشان بهره‌افراوان ببرم. از ایشان صمیمانه سپاسگزارم.

همچنين از دوستان خوبم، خانم‌ها زهرا
طاهري و سميه اصفهاني که در امر جمع
آوري داده‌ها مرا ياري دادند تشکر مي‌نمايم.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی و شناخت دقیق و علمی عوامل جامعه ساختی مؤثر بر تولید علمی اعضای اجتماعات علمی دانشگاه اصفهان صورت گرفته است.

در ابتدا رویکردهای مختلف مورد استفاده در مطالعه تولید علمی و همچنین مفهوم و تاریخچه اجتماع علمی مورد بررسی قرار گرفته ، سپس عوامل مؤثر بر تولید علمی از دیدگاه نظریه پردازان اجتماع علمی (همچون رندل کالینز ، هاگستروم ، کوهن ، لاتور و ولگار) و نظریه پردازان ساختار هنجاری علم (از قبیل مرتن ، رزنیک و ...) شناسایی شده است.

روش تحقیق در این پژوهش از نوع پیمایش می باشد و از شیوه نمونه گیری سهمیه ای استفاده شده است. جامعه آماری، کلیه اعضای هیئت علمی، دانشجویان دکترا و دانشجویان سال دوم کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۸۹ - ۱۳۸۸ می باشند که تعدادشان برابر با ۲۸۶۵ نفر است و از میان آنها ۳۴۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند.

مهم ترین نتایج این پژوهش عبارتند از : در میان گروه های تحصیلی ، گروه علوم پایه بالاترین میزان تولید علمی و گروه فنی و مهندسی پایین ترین تولید علمی را به خود اختصاص داده اند. رابطه مثبت و معناداری بین میزان تعهد هنجاری اساتید و دانشجویان و میزان تولید علمی آنها وجود دارد. البته بین هنجار «کارآیی» و تولید علمی رابطه معکوس و معناداری ملاحظه شد. متغیرهای «میزان تعاملات و ارتباطات» ، «انرژی احساسی» و «اجماع معرفتی» نیز یک رابطه مثبت و معنادار را با تولید علمی نشان می دهند. اما در مدل رگرسیونی متغیر «فضای توجه نمادین» تأثیر گذاری معناداری را بر تولید علمی نشان نداد و از معادله حذف شد.

کلیدواژه ها: اجتماع علمی ، هنجارهای علم ، شعایر تعاملی، انرژی احساسی ، فضای توجه نمادین، اجماع معرفتی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	مقدمه
۱-۱	۱-۱- تبیین مسئله پژوهشی و اهمیت آن
۳	۲-۱- پیشینه تحقیق
۳	۱-۲-۱- در داخل کشور
۶	۲-۲-۱- در خارج از کشور
۸	۳-۱- اهداف تحقیق
۹	۴-۱- تعریف مفاهیم کلیدی
۹	۱-۴-۱- اجتماع علمی
۹	۲-۴-۱- تولید علمی
۹	۳-۴-۱- هنجارهای علم
۱۰	۴-۴-۱- انرژی احساسی
۱۰	۵-۴-۱- فضای توجه نمادین
۱۰	۶-۴-۱- شعایر تعاملی (آیین‌های مبتنی بر کنش متقابل)
۱۰	۷-۴-۱- اجماع معرفتی

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۱۲	مقدمه
۱۲	۱-۲- ادبیات تحقیق
۱۲	۱-۱-۲- تولید علمی و بررسی رویکردهای مورد استفاده در مطالعه آن
۱۴	۱-۱-۲- رویکرد برون‌گرا در برابر رویکرد درون‌گرا
۱۶	۱-۲-۲- تولید فرهنگی دانش در برابر تولید نخبه‌گرایانه معرفت
۱۸	۱-۲-۳- شیوه دانشگاهی در برابر شیوه جدید تولید دانش
۱۹	۱-۲-۳-۱- شیوه دانشگاهی تولید دانش
۲۱	۱-۲-۳-۲- شیوه جدید تولید دانش

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۸	۳-۱-۲- تاریخچه مفهوم «اجتماع علمی».....
۳۰	۴-۱-۲- اجتماع علمی در برابر سازمان علمی.....
۳۰	۵-۱-۲- اجتماع علمی واقعی در برابر اجتماع علمی مجازی
۳۱	۶-۱-۲- اجتماعات علمی محلی در برابر اجتماعات علمی فرا محلی
۳۲	۲-۲- چارچوب نظری تحقیق
۳۲	۱-۲-۲- نظریه پردازان اجتماع علمی
۳۲	۱-۱-۲-۲- توماس کوهن: نقش اجتماعات علمی در شکل گیری اجماع معرفتی
۳۷	۲-۱-۲-۲- هاگستروم: نقش اجتماعات علمی در جامعه پذیری علمی و کنترل اجتماعی در علم
۴۱	۳-۱-۲-۲- مطالعات آزمایشگاهی
۴۱	۱-۳-۱-۲-۲- مقدمه
۴۴	۲-۳-۱-۲-۲- لاتور و ولگار
۴۷	۴-۱-۲-۲- رندل کالینز: شبکه‌های تضاد و توافق در اندیشه‌ها
۴۷	۱-۴-۱-۲-۲- معرفی کتاب «جامعه شناسی فلسفه‌ها»
۵۴	۲-۴-۱-۲-۲- نظریه «شعایر تعاملی»
۵۴	۱-۲-۴-۱-۲-۲- مقدمه
۵۵	۲-۲-۴-۱-۲-۲- نظریه عمومی شعایر تعاملی
۶۰	۳-۲-۴-۱-۲-۲- شعایر تعاملی در بین دانشمندان
۶۲	۴-۲-۴-۱-۲-۲- فضای توجه نمادین در اجتماعات علمی
۶۴	۲-۲-۲- نظریات مربوط به «ساختار هنجاری علم»
۶۵	۱-۲-۲-۲- رابرت. ک. مرتن
۶۹	۲-۲-۲-۲- دیوید. ب. رزنیک
۶۹	۱-۲-۲-۲-۲- صداقت
۷۰	۲-۲-۲-۲-۲- دقت
۷۰	۳-۲-۲-۲-۲- سعه صدر
۷۱	۴-۲-۲-۲-۲- آزادی
۷۲	۵-۲-۲-۲-۲- تعلیم و تربیت

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷۲	۲-۲-۲-۶- مسئولیت اجتماعی
۷۲	۲-۲-۲-۷- اعتبار
۷۳	۲-۲-۲-۸- احترام دو جانبه
۷۳	۲-۲-۲-۹- کارایی
۷۳	۲-۲-۲-۱۰- قانونمندی
۷۴	۲-۲-۲-۱۱- فرصت
۷۴	۲-۲-۲-۱۲- احترام به موضوعات
۷۵	۲-۲-۳- نظریه یان میترف
۷۶	۲-۲-۴- نظریه مایکل مولکی
۷۷	۲-۲-۵- نظریه لئوناردو کاناوو
۷۸	۲-۲-۶- نظریه کلارک و دیگران
۸۲	۲-۳- خلاصه چارچوب نظری
۸۴	۲-۴- مدل نظری پژوهش

فصل سوم: روش شناسی

۸۵	مقدمه
۸۵	۳-۱- روش تحقیق
۸۶	۳-۲- واحد و سطح تحلیل
۸۶	۳-۳- تعریف مفاهیم و نحوه سنجش متغیرها
۸۶	۳-۳-۱- تعریف اسمی و عملیاتی متغیرها و نحوه اندازه گیری متغیرهای مستقل و وابسته
۸۶	۳-۳-۱-۱- متغیرهای مستقل
۸۶	۳-۳-۱-۱-۱- تعهد هنجاری
۸۷	۳-۳-۱-۱-۱- صداقت
۸۷	۳-۳-۱-۱-۲- دقت
۸۷	۳-۳-۱-۱-۳- سعه صدر

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۸	۳-۳-۱-۱-۱-۴- مسئولیت اجتماعی
۸۸	۳-۳-۱-۱-۱-۵- قانونمندی
۸۹	۳-۳-۱-۱-۱-۶- فرصت
۸۹	۳-۳-۱-۱-۱-۷- اعتماد متقابل
۸۹	۳-۳-۱-۱-۱-۸- کارایی
۹۰	۳-۳-۱-۱-۱-۹- احترام به موضوعات
۹۱	۳-۳-۱-۱-۲- انرژی احساسی
۹۳	۳-۳-۱-۱-۳- فضای توجه نمادین
۹۴	۳-۳-۱-۱-۴- اجماع معرفتی
۹۶	۳-۳-۱-۱-۵- تعاملات و ارتباطات
۹۷	۳-۳-۱-۱-۵-۱- تعاملات اساتید با یکدیگر
۹۷	۳-۳-۱-۱-۵-۲- تعاملات دانشجویان با یکدیگر
۹۷	۳-۳-۱-۱-۵-۳- تعاملات اساتید و دانشجویان
۹۹	۳-۳-۱-۲- متغیر وابسته
۱۰۰	۳-۳-۱-۲-۱- شیوه تعیین نمرات «تولید علمی» افراد
۱۰۱	۳-۴- ابزار گردآوری داده‌ها
۱۰۱	۳-۵- آزمون مقدماتی
۱۰۱	۳-۶- اعتبار و قابلیت اعتماد تحقیق
۱۰۱	۳-۶-۱- اعتبار
۱۰۲	۳-۶-۱-۱- اعتبار محتوا
۱۰۲	۳-۶-۱-۲- تکنیک گروه‌های شناخته شده
۱۰۴	۳-۶-۲- پایایی پرسشنامه
۱۰۵	۳-۷- جامعه آماری
۱۰۶	۳-۸- حجم نمونه
۱۰۷	۳-۹- روش و طرح نمونه‌گیری
۱۰۷	۳-۱۰- نحوه برخورد با داده‌های از دست رفته

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۰۷	۱۱-۳- فرضیات پژوهش
۱۰۸	۱۲-۳- ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۱۰	۱۳-۳- مدل تجربی تحقیق

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۱۱	مقدمه
۱۱۱	۱-۴- آمار توصیفی
۱۱۱	۱-۴-۱- توزیع پاسخگویان براساس سن
۱۱۲	۱-۴-۲- نحوه توزیع پاسخگویان براساس مقطع تحصیلی
۱۱۳	۱-۴-۳- نحوه توزیع پاسخگویان براساس رشته تحصیلی
۱۱۴	۱-۴-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان براساس سن
۱۱۴	۱-۴-۵- توزیع پاسخگویان براساس نمره تولید علمی
۱۱۸	۱-۴-۶- توزیع پاسخگویان براساس میزان تعهد هنجاری
۱۲۰	۱-۴-۷- توزیع پاسخگویان براساس میزان انرژی احساسی
۱۲۲	۱-۴-۸- توزیع پاسخگویان براساس تراکم فضای توجه نمادین
۱۲۳	۱-۴-۹- توزیع پاسخگویان براساس متغیرهای «تعاملات و ارتباطات» و «اجماع معرفتی»
۱۲۴	۱-۴-۱۰- میانگین متغیرهای مستقل تحقیق برحسب «گروه تحصیلی» و «مقطع علمی»
۱۲۵	۱-۴-۱۱- میزان همکاری‌های علمی- پژوهشی اساتید و دانشجویان
۱۲۷	۲-۴- آمار استنباطی
۱۲۷	۲-۴-۱- آزمون فرضیات اصلی تحقیق (فرضیات اول تا پنجم)
۱۲۸	۲-۴-۲- آزمون فرضیات فرعی تحقیق
۱۲۸	۲-۴-۱-۲- آزمون فرضیات ششم تا چهاردهم
۱۲۹	۲-۴-۲-۲- آزمون فرضیات پانزدهم و شانزدهم
۱۲۹	۲-۴-۳-۲- آزمون فرضیات هفدهم و هجدهم
۱۳۲	۲-۴-۳- رگرسیون چند متغیره عوامل موثر بر تولید علمی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳۴	۴-۲-۴ مدل معادلات ساختاری عوامل موثر بر تولید علمی
فصل پنجم: نتیجه گیری، پیشنهادات و محدودیت‌ها	
۱۳۹	مقدمه
۱۳۹	۱-۵-۱ نتایج تحقیق
۱۳۹	۱-۵-۱-۱ تعهد هنجاری
۱۴۱	۱-۵-۲ تعاملات و ارتباطات
۱۴۳	۱-۵-۳ انرژی احساسی
۱۴۴	۱-۵-۴ فضای توجه نمادین
۱۴۴	۱-۵-۵ اجماع معرفتی
۱۴۶	۲-۵-۲ پیشنهادات تحقیق
۱۴۶	۱-۲-۵-۱ پیشنهادات پژوهشی
۱۴۷	۲-۲-۵-۲ پیشنهادات اجرایی
۱۴۷	۳-۵-۳ محدودیت‌های تحقیق
۱۴۹	پیوست‌ها
۱۶۱	منابع و مأخذ

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

جدول شماره ۱-۲ تفاوت های شیوه دانشگاهی و شیوه جدید تولید دانش.....	
جدول شماره ۲-۲ مهم ترین اشارت های نظری در نظریه کوهن.....	
جدول شماره ۳-۲ مهم ترین قضایای نظری در دیدگاه هاگستروم.....	
جدول شماره ۴-۲ مهم ترین قضایای نظری در دیدگاه کالینز.....	
جدول شماره ۱-۳ گویه های سنجش «صداقت».....	
جدول شماره ۲-۳ گویه های سنجش «دقت».....	
جدول شماره ۳-۳ گویه های سنجش «سعه صدر».....	
جدول شماره ۴-۳ گویه های سنجش «مسئولیت اجتماعی».....	
جدول شماره ۵-۳ گویه های سنجش «قانونمندی».....	
جدول شماره ۶-۳ گویه های سنجش «فرصت».....	
جدول شماره ۷-۳ گویه های سنجش «اعتماد و احترام متقابل».....	
جدول شماره ۸-۳ گویه های سنجش «کارایی».....	
جدول شماره ۹-۳ گویه های سنجش «احترام به موضوعات».....	
جدول شماره ۱۰-۳ گروهبندی افراد براساس میزان تعهد هنجاری آن ها.....	
جدول شماره ۱۱-۳ گویه های سنجش «انرژی احساسی».....	
جدول شماره ۱۲-۳ گروهبندی افراد براساس میزان انرژی احساسی آنها.....	
جدول شماره ۱۳-۳ ابعاد و شاخص های تشکیل دهنده «انرژی احساسی».....	
جدول شماره ۱۴-۳ گروهبندی افراد برحسب «فضای توجه نمادین».....	
جدول شماره ۱۵-۳ گویه های مربوط ب سنجش اجماع معرفتی.....	
جدول شماره ۱۶-۳ گروهبندی افراد براساس میزان «اجماع معرفتی» آنها.....	
جدول شماره ۱۷-۳ ابعاد و شاخص های تشکیل دهنده متغیر «تعاملات و ارتباطات».....	
جدول شماره ۱۸-۳ گروهبندی اساتید برحسب «میزان تعاملات با دانشجویان».....	
جدول شماره ۱۹-۳ معرف های تولید علمی و میانگین وزنی هریک.....	
جدول شماره ۲۰-۳ آماره های مربوط به آزمون t برای دو نمونه مستقل.....	
جدول شماره ۲۱-۳ ضریب آلفای کرونباخ ابعاد مختلف متغیرهای تحقیق.....	

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۳-۲۲ آماره های مربوط به برآورد حجم نمونه.....	
جدول شماره ۴-۱ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس جنس.....	
جدول شماره ۴-۲ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس مقطع تحصیلی.....	
جدول شماره ۴-۳ توزیع فراوانی پاسخگویان براساس رشته تحصیلی.....	
جدول شماره ۴-۴ آماره های مربوط به سن پاسخگویان.....	
جدول شماره ۴-۵ میانگین نمره تولید علمی پاسخگویان براساس مقطع علمی آنها.....	
جدول شماره ۴-۶ میانگین نمره تولید پاسخگویان براساس گروه تحصیلی آن ها.....	
جدول شماره ۴-۷ تعداد فعالیت های علمی پاسخگویان در هریک از شاخص های تولید علمی.....	
جدول شماره ۴-۸ توزیع فراوانی ابعاد تعهد هنجاری.....	
جدول شماره ۴-۹ میانگین تعهد هنجاری پاسخگویان براساس مقطع تحصیلی آن ها.....	
جدول شماره ۴-۱۰ میانگین تعهد هنجاری پاسخگویان براساس گروه تحصیلی آن ها.....	
جدول شماره ۴-۱۱ توزیع فراوانی انرژی احساسی و ابعاد آن.....	
جدول شماره ۴-۱۲ توزیع فراوانی فضای توجه نمادین و ابعاد آن.....	
جدول شماره ۴-۱۳ توزیع فراوانی متغیرهای «تعاملات و ارتباطات» و «اجماع معرفتی».....	
جدول شماره ۴-۱۴ میانگین متغیرهای مستقل برحسب گروه تحصیلی.....	
جدول شماره ۴-۱۵ میانگین متغیرهای مستقل برحسب مقطع تحصیلی.....	
جدول شماره ۴-۱۶ تعداد اساتید دارای دانشجوی همکار در زمینه های مختلف.....	
جدول شماره ۴-۱۷ تعداد دانشجویان همکار اساتید در گروه های مختلف تحصیلی.....	
جدول شماره ۴-۱۸ تعداد دانشجویان همکار اساتید در زمینه های مختلف پژوهشی.....	
جدول شماره ۴-۱۹ رابطه هم بستگی بین متغیرهای مستقل تحقیق با تولید علمی.....	
جدول شماره ۴-۲۰ رابطه بین تولید علمی پاسخگویان و ابعاد نه گانه تعهد هنجاری.....	
جدول شماره ۴-۲۱ رابطه بین تولید علمی پاسخگویان و ابعاد دوگانه انرژی احساسی.....	
جدول شماره ۴-۲۲ میانگین تولید علمی پاسخگویان برحسب «گروه تحصیلی».....	
جدول شماره ۴-۲۳ آزمون تفاوت میانگین تولید علمی پاسخگویان برحسب گروه تحصیلی.....	
جدول شماره ۴-۲۴ میانگین تولید علمی پاسخگویان براساس مقطع تحصیلی آن ها.....	
جدول شماره ۴-۲۵ آزمون تفاوت میانگین تولید علمی پاسخگویان براساس مقطع علمی آن ها.....	

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

جدول شماره ۴-۲۶ تحلیل رگرسیون چند متغیره تولید علمی.....

جدول شماره ۴-۲۷ تحلیل واریانس رگرسیون چند متغیره تولید علمی.....

جدول شماره ۴-۲۸ سطح معناداری متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته.....

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

شکل شماره ۱-۲ شبکه های فکری جهان اسلام.....	
شکل شماره ۲-۲ مدل نظری تحقیق.....	
شکل شماره ۱-۳ مدل تجربی تحقیق.....	
شکل شماره ۱-۴ توزیع پاسخگویان براساس مقطع علمی آنها.....	
شکل شماره ۲-۴ توزیع پاسخگویان براساس گروه تحصیلی آنها.....	
شکل شماره ۳-۴ توزیع پاسخگویان براساس نمره تولید علمی.....	
شکل شماره ۴-۴ توزیع پاسخگویان براساس میزان تعهد هنجاری.....	
شکل شماره ۵-۴ توزیع پاسخگویان براساس میزان انرژی احساسی.....	
شکل شماره ۶-۴ توزیع پاسخگویان براساس میزان تراکم فضای توجه نمادین.....	
شکل ۴ شماره ۷- توزیع پاسخگویان براساس میزان تعاملات و ارتباطات.....	
شکل شماره ۸-۴ مدل رگرسیونی عوامل موثر بر تولید علمی.....	
شکل شماره ۹-۴ ضرایب استاندارد مدل معادلات ساختاری.....	
شکل شماره ۱۰-۴ ضرایب معناداری مدل معادلات ساختاری.....	

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

در این فصل به تبیین مسئله پژوهشی و اهمیت آن می‌پردازیم. سپس ضمن اشاره به پیشینه پژوهشی در داخل و خارج از کشور، نحوه ارتباط و هم‌چنین تفاوت آن‌ها را با پژوهش حاضر مورد بررسی قرار می‌دهیم. در نهایت مهم‌ترین اهداف این پژوهش و هم‌چنین مفاهیم اصلی و کلیدی آن توضیح داده می‌شوند.

۱-۱- تبیین مسئله پژوهشی و اهمیت آن

حقیقت این است که تولید علم و توسعه علمی به عنوان موتور محرکه توسعه همه جانبه و پایدار کشورها نقش عمده‌ای ایفا می‌کند و تلاش برای تولید علم با توانمندی و قدرتمندی کشورها در حوزه‌ها و عرصه‌های مختلف پیوند خورده است. یکی از عناصر اصلی و زیربنایی در تولید علمی و در نظام نهادی و سازمانی علم مفهوم اجتماع علمی^۱ و وجود روابط و تعاملات فکری و تخصصی در بین اعضای آن است.

تولید علمی کارکرد اجتماعات علمی می‌باشد و حقایق علمی به طور جمعی ساخته می‌شوند. اجتماعات علمی میزان توافق فکری را توسعه می‌دهند و انتخاب مسائل و روش‌ها را هنجارمند می‌سازند. فضای هنجاری ناشی از اجتماعات علمی رفتارها و نگرش‌های دانشمندان را سمت و سو می‌دهد و فضای توجه^۲ آنان را در جهات

۱ -Scientific Community

۲ -attention space

معین، متمرکز و هدایت می‌کند. اجتماعات علمی امکان ارتباطات رسمی و غیررسمی بین کارگزاران علم را فراهم می‌کنند. عضویت و مشارکت در انجمن‌های علمی و ارتباط مستمر با همکاران در درون و بیرون از مراکز علمی، مواجهه بین افراد را افزایش می‌دهد و آنها را از انرژی احساسی^۱ پر می‌کند. این انرژی احساسی گسترش خلاقیت را ممکن می‌سازد و نتیجه آن به صورت تولید علمی در می‌آید. تولید علم و انتشار آن هدیه دانشمندان به اجتماعات علمی خویش است که در برابر آن از همکاران خود شناسایی^۲ دریافت می‌کنند.

این پژوهش در ابتدا، روابط و تعاملات دانشجویان و اساتید اجتماعات علمی دانشگاه اصفهان را در رشته‌های مختلف بررسی می‌کند و با گمانه‌ای اولیه برخی از مشکلات این رشته‌ها را باین مقوله مرتبط می‌داند. به نظر می‌رسد نارسایی‌های علمی و ضعف تولید علم، با ضعف «ساختار اجتماعی» آموزش پیوند دارد (محمدی، ۱۳۸۶) و در مجموع یک چرخه معیوب را تشکیل می‌دهند. به بیان دیگر وجود تعاملات و ارتباطات عمیق بین ذی‌نفعان آموزش در دانشگاه‌ها بیانگر جدی بودن آموزش و به طور کلی تر توسعه یافتگی رشته‌های علمی می‌باشد و ضعف مناسبات دانشگاهی، برعکس، با مشکلات رشته‌های علمی پیوند دارد.

براساس بررسی‌ها (قاضی طباطبایی، ۱۳۸۰، و دادهیر، ۱۳۷۷)، به ندرت می‌توان پژوهش‌هایی را یافت که به دنبال و با استناد به یکدیگر صورت گرفته باشند زیرا به دلیل فقدان اجتماعات علمی و روابط و تعاملات تخصصی حاکم بر آنها اجماع معرفتی^۳ لازم شکل نگرفته و انتخاب موضوعات و مسائل پژوهشی با نوعی فردگرایی و اتمیسم پژوهشی صورت می‌گیرد. گسستگی تحقیقات علمی نشان دهنده فقدان هنجارهای اجتماعی و شناختی مشترک بین محققان می‌باشد. نبود سنت‌های پژوهشی معین ریشه در عدم ارتباطات عمیق بین دانشجویان و اساتید خود دارد. دانشجویان پیش اساتید خود آموزش می‌بینند بدون اینکه وارث و یا حامل اندیشه‌های آنان شوند و بتوانند این دیدگاه‌ها را حداقل تا رسیدن به درجه‌ای از استقلال در پژوهش‌های خود دنبال کنند.

بنابراین ارتباط دانشجویان با اساتید خود، یکی از عرصه‌های با اهمیت و تاثیرگذار تعامل دانشگاهی است. اهمیت روابط اساتید و دانشجویان تا حدی است که آموزش عالی بریتانیا با نمونه‌های دانشگاهی آکسفورد و کمبریج، از طریق ایجاد ارتباطات غیررسمی استاد و دانشجو از سایر الگوهای آموزش عالی متمایز می‌شود (بوروکبال، ۱۳۷۹). تعامل در کلاس درس و «رفناز بین شخصی استاد - دانشجو»^۴ در آموزش و یادگیری دارای اهمیت زیادی است و به این دلیل برخی از مریبان با کاربرد «پرسش نامه تعاملات مریبان» دریافت دانشجویان از

۱ -emotional

۲ -recognition

۳ -epistemic consensus

۴ -teacher-student interpersonal behavior

رفتارهای بین شخصی را بررسی کرده و بر اساس یافته‌های آن در خصوص آموزش و شیوه تعامل خود به تأمل می‌پردازند. (قانع‌ی راد، ۱۳۸۵ الف: ۴، به نقل از وبلز ۱۹۸۵). با وجود این روابط بین اساتید و دانشجویان را باید فراتر از مناسبات درون کلاسی و در ابعاد رسمی و غیررسمی در نظر گرفت.

از طرف دیگر اجتماعات علمی، ساز و کارهای موثری در جهت جامعه‌پذیری علمی^۱ و تعهد به هنجارهای علمی فراهم می‌کنند. هر چه تعهد هنجاری^۲ در بین اساتید و دانشجویان بیشتر باشد، می‌توان امیدوار بود که تکاپو برای رشد علمی در آنها جدی‌تر خواهد بود. هر چه فرد خود و هویتش را بیشتر با مولفه‌های علمی تعریف کند و هر قدر وجه علمی فرد بتواند موجب شناسایی او باشد، کنش‌های علمی وی بیشتر، عمیق‌تر و دقیق‌تر خواهد بود و می‌توان امیدوار بود که بازار علم مشتری خود را حفظ کند. بنابراین تولید ناچیز دانش را می‌توان به گونه‌ای ناشی از ضعف جامعه‌پذیری علمی افراد و تعهد پایین آن‌ها به هنجارهای علم دانست. وقتی بررسی‌ها نشان می‌دهند که دانشگاه‌ها ضد هنجارهای علمی را به دانشجویان انتقال می‌دهند (طباطبایی و ودادهیر، ۱۳۸۰)، معنای آن این است که یکی از اساسی‌ترین مشکلات اجتماعات علمی در ایران ناتوانی آنها در جامعه‌پذیری علمی اعضای خود می‌باشد. در صورتی که فرایند جامعه‌پذیری علمی به درستی انجام و «آداب علم»^۳ درونی و ملکه ذهن اعضای اجتماع علمی شود، در این صورت هر یک از آنها برای پیشبرد علم، تأمین نیازهای شغلی، نیازهای جامعه و سایر موضوعات دائماً در مسیر یادگیری و یاد دادن، تولید و اشاعه فکر و ایده‌های نو با تمام توان تلاش می‌کند.

از این رو می‌توان گفت یکی از بهترین سیاست‌های آموزشی، سیاستی است که بتواند عوامل موثر در جامعه‌پذیری علمی و تعهد هنجاری در اجتماعات علمی را نشان داده و تقویت کند. بنابراین بررسی تعاملات و ارتباطات اساتید و دانشجویان و تأثیر این تعاملات بر تعهد هنجاری و در نهایت تولید علمی آنها در اجتماعات علمی، می‌تواند گامی موثر در جهت بهبود و ارتقاء تولید دانش باشد.

۱-۲- پیشینه تحقیق

۱-۲-۱- در داخل کشور

۱- فریده قاضی پور (۱۳۸۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد به «بررسی عوامل هنجاری و سازمانی موثر بر میزان تولید علمی اعضای هیأت علمی» پرداخته است. این پژوهش در جامعه دانشگاهی و پژوهشی (دانشگاه تهران و چند

۱ -scientific socialization

۲ -normative commitment

۳ -ethos of science